

Saksframlegg

EVALUERING AV MORSMÅLSOPPLÆRINGEN I TRONDHEIMSSKOLEN

Arkivsaksnr.: 03/00295

Forslag til innstilling:

1. Bystyret tar evalueringen av morsmålsopplæringen i Trondheim til orientering.
2. Bystyret ber Rådmannen legge vekt på følgende områder i videre arbeid:
  - a) Kompetanseutvikling hos lærere som jobber med minoritetsspråklige elever
  - b) Bedre tilgang til lære- og hjelpemidler for minoritetsspråklige elever
  - c) Videreutvikle samspillet med barne- og familietjenesten og tjenester spesielt rettet mot flyktninger og innvandrere.

Saksutredning:

1. BAKGRUNN TIL SAKEN

I februar 2004 fattet Bystyret i sak 0020/04 om morsmålsopplæringen i Trondheim følgende vedtak:

”Bystyret ber rådmannen om en evaluering av dagens organisering og praksis av morsmålsopplæringen i grunnskolen i Trondheim. Det bes spesielt om vurdering av: koordinering og informasjon til nærskole, koordinering mellom skolene, transport til og fra skolene, koordinering mellom norsk II og morsmålsundervisningen, pedagogisk og psykososialt opplegg rundt undervisningen, samarbeid med hjemmet og foreldres nytte og hjelp av morsmålsopplæringen og oppfølging av morsmålslærerne.

Evalueringen skal blant annet inkludere uttalelser fra elever, morsmålslærere, norsklærere, foreldre, inspektører og koordineringsansvarlige i de enkelte bydelene. Formålet med evalueringen er bedre å kunne ta politisk stilling til dagens organisering av morsmålsundervisningen i grunnskolen.

Evalueringen inkluderer spørsmål om hvordan mottak av barn som går fra barnehage til 1. klasse, og som har behov for morsmålsopplæring og eventuell ekstra norsk opplæring, forberedes. Resultatene fra undersøkelsen skal være fremlagt for oppvekstkomiteen før rådmannens budsjettfremlagg høsten 2004.”

Rådmannens tilbakemelding baserer seg på en omfattende evalueringsrapport, utført av Utviklingstjenesten. Denne følger som utrykt vedlegg. Videre har vi valgt å referere omtale fra nasjonalt kompetansesenter på feltet.

2. RAMMER OG FØRINGER FOR MORSMÅLSOPPLÆRINGEN I GRUNNSKOLEN

Statlige føringer - skoletilbudet til minoritetsspråklige barn og unge

Tilbudet til minoritetsspråklige elever i grunnskolen har forandret seg mye i de siste fire, fem årene. Forandringene kom som følge av det som hele skolefeltet har gått igjennom. I denne tiden har minoritetsspråklige i grunnskolen også fått Stortingsmelding 25/99 om morsmålsopplæring i grunnskolen, ny tilskuddsordning F-19/02 og i desember 2003 kom Strategiplan, likeverdig utdanning i praksis – Strategiplan for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004-2009.

Det grunnleggende prinsippet om opplæring tilpasset den enkelte, innebærer at undervisning av barn med små eller ingen kunnskaper i norsk, må bygge på det språket barna selv bruker. Morsmålsopplæringen har stor betydning for barnas utvikling og identitetsbygging, spesielt i de første skoleårene.

2.1. Forskrift - Kapittel 24, Opplæringsloven § 2-8

Opplæring for elever med annet morsmål enn norsk og samisk omtales slik:

“Elevar i grunnskolen med anna morsmål enn norsk og samisk har rett til særskild norskopplæring til de har tilstrekkeig dugleik i norsk til å følgje den vanlege opplæringa i skolen, og, om nødvendig, rett til morsmålsopplæring og/eller tospråkleg fagopplæring. Morsmålsopplæringen kan leggs til annan skole enn den eleven til vanleg går ved.”

Trondheim kommune

Dette er vedtatt endring i forhold til tidligere lovverk og læreplan. Eleven har ikke lenger en lovfestet rett til å få morsmålsopplæring gjennom hele skoletiden. Morsmålet er sterkere vektlagt som et redskap for å tilegne seg den opplæringen som grunnskolen gir. Når norsk er tilstrekkelig innarbeidet, faller retten til morsmålsopplæring bort.

Minoritetsspråklige elever har rett til å gå ved sin nærmiljøskole. Kommunen kan likevel legge til rette for å samle deler av eller hele undervisningstilbudet for minoritetsspråklige elever ved bestemte skoler. Foreldrene avgjør da om eleven skal søkes over til den skolen der det kan bli gitt en mer tilpasset opplæring enn nærmiljøskolen kan gi.

2.2. Stortingsmelding nr. 25/99

Ved utformingen av opplæringstilbudet for minoritetsspråklige elever i grunnskolen, skal det legges vekt på disse prinsippene:

- Det offentlige ansvar på dette området er primært knyttet til elvens utdanning og utviklingsmuligheter i Norge.
- Opplæringen skal være tilpasset den enkelte elevs forutsetninger. Det er det enkelte barns forutsetninger og språklige bakgrunn som må være utgangspunkt for hvordan opplæringen skal tilrettelegges.
- Tilskuddet for opplæring for minoritetsspråklige skal benyttes målrettet i forhold til elevenes behov.

Som følge av Stortingsmelding 25/99 det ble utarbeidet ny læreplan for morsmål.

2.3. Ny tilskuddsordning - Rundskriv F-19/02

Tilskudd for morsmålsopplæring beregnes på grunnlag av antall elever og antall språk i kommunen og tilskudd for særskilt norskopplæring beregnes på grunnlag av antall elever per skole i kommunen.

Utgifter til opplæring i morsmål som tilvalgsfag for elever på ungdomstrinnet dekkes gjennom kommunens ordinære rammetilskudd.

Kommunen står fritt til å fordele timene mellom skoler og elever.

3. TILBUDET TIL ELEVER FRA SPRÅKLIGE MINORITETER

Elever fra språklige og kulturelle minoriteter i grunnskolen i Trondheim representerer et etnisk, religiøst, kulturelt og språklig mangfold, og de kommer til skolen med svært ulike forutsetninger. Blant dem er barn som er født og oppvokst her i landet, barn som kommer til landet rett før eller i løpet av skolealderen og barn med særskilte behov. Noen av dem kommer til skolen med gode ferdigheter både i morsmålet og i norsk. Andre har velutviklede ferdigheter i morsmålet, men begrensende ferdigheter i norsk, og hos en del kan ferdighetene i morsmålet også variere. Noen av dem kan være analfabeter og kan verken lese eller skrive på grunn av mangelfull opplæring, selv om alderen skulle tilsi annet.

3.1. Elever fra språklige minoriteter ved grunnskolene i Trondheim i skoleåret 2004/05

I følge grunnskolestatistikk (GSI) pr.01. oktober 2004, er det 1123 elever fra språklige minoriteter ved 57 skoler som i skoleåret 2004/05 får særskilt norskopplæring i Trondheim. 1022 elever fra 58 av 62 språkgrupper har morsmålsopplæring. Det var 447 elever som får lese- og skriveopplæring på morsmålet sitt, 500 har tospråklig fagopplæring på morsmål og 127 elever på ungdomstrinnet velger morsmål som tilvalgsfag. De største språkgruppene er: kurdisk 142, vietnamesisk 104, somalisk 80, arabisk 65, tyrkisk 56 og spansk 44 elever.

28 språkgrupper har 5 eller mindre enn 5 elever.

Trondheim kommune

18 barn bor i asylmottak og går på mottaksskolene (Kattem har 14 og Åsheim ungdomsskole 4 elever). Minoritetsspråklige elever er spredt ut over hele byen, men en 1/3 del av alle minoritetsspråklige elever går på en av mottaksskolene, slik at Saupstad har 97, Kattem 72, Ila 55, Huseby 68, Åsheim 60 og Rosenborg 34 elever. Det er en del hjemmeskoler med stor antall elever fra språklige minoriteter som har norsk som andrespråk: Tonstad 60, Flatåsen 51 og Kolstad 48 elever.

3.2. Innholdet i tilbudet

Det spesielle skoletilbudet for minoritetsspråklige elever omfatter en mottaksfase og en tilpasningsfase. I den første mottaksfasen, blir det gjennomført kartlegging av elevens faglige kunnskaper og det blir gitt en forsterket opplæring både på norsk og på morsmål. I en tilpasningsfasen får elevene forsterket opplæring i og på norsk, tospråklig fagopplæring på morsmålet eller opplæring i morsmål. Etter de to fasene overføres elevene til hjemmeskolene hvor de, etter behov, kan få tospråklig opplæring, inntil de har tilstrekkelige kunnskaper i norsk til å følge den vanlige opplæringen med god utbytte.

Mottaksskolene Ila, Kattem, Saupstad, Huseby, Rosenborg og Åsheim ungdomsskole tar imot elevene som kommer fra asylmottaket i byen (Sandmoen) og barn og unge som flytter til Norge på grunn av forskjellige årsaker (flyktninger, asylsøkere, familiegjennforening o.s.v.) og blir bosatte i Trondheim. For elevene som kommer til skolen i løpet av skolealderen og ikke kan noe norsk, er det hensiktsmessig å undervise i egne grupper (mottaksgrupper) utenom trinnet/klassen. Elevene får tilsvarende opplæring som de andre elever får, men det får de i egen gruppe og vanligvis både på norsk og på morsmålet sitt.

I tillegg tar mottaksskolene imot elever som, på grunn av manglende kunnskaper i norsk, ikke kan følge den vanlige undervisningen ved sin hjemmeskole. Det betyr at mottaksskolene kan gi tilbudet til minoritetsspråklige elever som hører til andre skoler i byen. Tilbudet som gis til minoritetsspråklige elever kalles tospråklig opplæring og den omfatter særskilt norsk opplæring og morsmålsopplæring. Tospråklig opplæring er et tilbud som er tilrettelagt til minoritetsspråklige elever og organiseres og gjennomføres både ved hjemme- og mottaksskolene og innebærer:

1. Særskilt norskopplæring omfatter opplæring i: - norsk som andrespråk og - særskilt opplæring på norsk i fagundervisninga
2. Morsmålsopplæring innebærer: - lese- og skriveopplæring på morsmål, - tospråklig fagopplæring på morsmål og - morsmål som tilvalgsspråk

4. EKSTERN UTTALELSE OM TILBUDET I TRONDHEIM KOMMUNE

NAFO: Helhetlig organisering av tospråklig opplæring

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) driver kompetanseoppbygging og kompetanseutvikling i en flerkulturell skole og utdanning og har en sentral rolle når det gjelder fagmiljøer ved universiteter, høyskoler og kompetansesentre og i de etablerte nettverk på dette området på nasjonalt og lokalt nivå. NAFO er godt oppdatert og følger opp utviklingen på feltet minoritetsspråklige i hele landet. På NAFO sin hjemmeside har de en eksempelsamling der de viser hvordan skoler, skoleeiere, barnehager og andre arbeider med tilpasset opplæring for språklige minoriteter. Under tittel *Helhetlig organisering av tospråklig opplæring*, har de skrevet om organiseringen av tilbudet til minoritetsspråklige i grunnskolen i Trondheim og rådmannen velger å gjengi dette i sin helhet;

Trondheim kommune

”Etter Stortingsmelding nr. 25 (1998-99) ”Om morsmålsopplæring i grunnskolen” ble opplæringen av de minoritetsspråklige elevene i Trondheim omorganisert. Den nye organiseringen ble iverksatt i skoleåret 2000/2001. Trondheim kommune er en tonivå kommune, men den tospråklige opplæringen organiseres sentralt i samarbeid med noen skoler med ansvar for nyankomne minoritetsspråklige elever (mottaksskole) i kommunen.

Mottaksskolene tar i mot nyankomne elever til kommunen, fortrinnsvis fra flyktningmottak, men kan også ta inn elever som har dokumentert behov for tospråklig opplæring. Tre mottaksskolene har personalansvar for tospråklige lærere. Veilederne er inspektører (en rektor) på mottaksskolene, og er gitt spesielt ansvar i forhold til å utvikle et inkluderende skolemiljø og fremme de tospråklige elevenes lærings- og utviklingsmuligheter. De skal bidra til å styrke samarbeidet mellom tospråklige lærere og elevenes øvrige lærere og støtte de tospråklige lærerne i utformingen av den tospråklige lærerrollen, ikke minst i samarbeidet mellom skole og hjem. Veiledere på mottaksskolene har ansvar for veiledning og tilrettelegging av den tospråklige opplæringen i forhold til hjemmeskolene (de skolene elevene sokner til). Teamet samarbeider om gruppesammensetning for lese- og skriveopplæringen for minoritetsspråklige elever.

Morsmålslærerne samles ved personalansvarlig skole en gang i måneden. På disse samlingene gis de tospråklige lærerne mulighet til å presentere erfaringer og utfordringer de møter i undervisningen og i det daglige arbeidet (læremidler, hjelpemidler, samarbeid med andre lærere, samarbeid med foreldre, etterutdanning og andre aktuelle spørsmål).

Kort vurdering

I evalueringen av den statlige satsingen på kvalitetsutvikling, heter det at kollektivt orienterte skoler lykkes i å skape gode forutsetninger for elevenes læring. Omorganiseringen av opplæringen for de minoritetsspråklige elevene i Trondheim kan sies å være et slikt kollektivt og samarbeidsorientert prosjektet. Organiseringen sikrer tilhørighet og gir et nettverk for kommunikasjon, samarbeid og kompetanseheving for de tospråklige lærerne. Lærere tilknyttet mottaksskolene blir en større del av skolens personale, får bedre tilgang til elevenes planer, større mulighet for å bli med i såkalt trekantssamarbeid i forhold til fagopplæring på morsmålet (se Veiledning til L-97: Tospråklig opplæring for minoritetsspråklige elever), og kan mer aktivt påvirke den tospråklige opplæringen.

Organiseringen har medført:

- Spesifisering av ansvars- og arbeidsfordeling for de tospråklige lærere.

I tillegg til tilknytningen til de tre barneskolene, kan samarbeid, møteplikt og planlegging for de tospråklige lærerne også knyttes til mottaksskolene på ungdomstrinnet eller til elevenes hjemmeskoler. På skolenivå brukes 150-timersrammen for å fastsette lese- og møteplikt for de tospråklige lærerne.

- Nettverk av seks mottaksskoler, tre på barne- og tre på ungdomstrinnet.
- Arbeid med rutiner for mottak av nye elever i tillegg til utvikling av et inkluderende og flerkulturelt skolefellesskap.
- Veiledning til hjemmeskolene når elevene overføres fra mottak.
- Sentralisering av den første lese- og skriveopplæringen på morsmål med minimum tre uketimer til hver elev. Elever skysses (ofte med drosje) til sentrale skoler (mottaksskoler) for å få gjennomført lese- og skriveopplæring på morsmålet.
- Sentraliseringen av lese- og skriveopplæringen frigjør timer til tospråklig fagopplæring på morsmålet.
- Økt mulighet til å gi morsmål som tilvalgsfag på ungdomstrinnet. Skoleåret 2003/2004 ble det gitt undervisning i 16 språk som tilvalgsfag til minoritetsspråklige elever på

Trondheim kommune

ungdomstrinnet. Disse tilbudene tok utgangspunkt i elevene på mottaksskolene og ble følgelig også lokalisert dit.

- *Mulighet for samarbeid om bruk av tospråklige lærere i videregående skole. Det er startet et samarbeidsprosjekt mellom Åsheim ungdomsskole og Tiller videregående skole i gjennom prosjektet "Utdanning og bruk av morsmålsrådgivere i grunn- og videregående skole".*
- *Teamet bestående av koordinator og veilederne (administrasjonsteamet) har gjennomgått 50 timers etterutdanning i veiledningspedagogikk*
- *35 lærere tar videreutdanning i norsk som andrespråk ved Høgskolen i Sør-Trøndelag og ved NTNU, Instituttet for etterutdanning.*
- *17 tospråklige lærere tar utdanningen ved Høgskolen i Sør Trøndelag til å skaffe seg formell lærerkompetanse.*

Kommunen planlegger ytterligere sentralisering samt periodisering av lese- og skriveopplæringen. Dette er for å øke timetallet i den tospråklige opplæringen og for å få lærerne knyttet tettere opp til en enkelt skole."

5. UTVIKLINGSTJENESTENS EVALUERING AV ORGANISERINGEN AV MORSMÅLSOPPLÆRINGEN I TRONDHEIMSSKOLEN

Evalueringen er gjennomført i to trinn med en bred spørreundersøkelse først og deretter en fordypningsstudie.

Punktet "Transport til og fra skolene" er utelatt i denne kartleggingen. Trondheim kommune skiftet tjenesteleverandør, slik at forutsetningene ble endret. Etter å ha rådført oss med bl.a. mottaksskolene, er det også vårt inntrykk at transport av elever fungerer godt. Rådmannen ber Bystyret om å akseptere denne avgrensningen.

Når det gjelder koordinering mellom norsk2 og morsmålsundervisningen, er dette bare delvis inkludert i denne kartleggingen. Grunnet kompliserte faglige synspunkter ble det vanskelig å framskaffe et fyldig materiale.

Trinn 1: Spørreskjemaundersøkelse

Det første trinnet omfatter en kartlegging av organiseringen av morsmålsopplæringen. Målgruppa var lærere, (kontaktlærere, norsk som andrespråk lærere, tospråklige lærere) veiledere for tospråklig opplæring, inspektører og rektorene fra 10 skoler, 4 mottaksskoler (Ila, Kattem, Rosenborg og Åsheim ungdomsskole) og 6 hjemmeskoler (Flatåsen, Lade, Lilleby, Rosten, Sjetne og Utleira). En svarprosent på over 67,7 betegnes som høyt og synliggjør et stort engasjement på skolene når det gjelder minoritetsspråklige elever. Den reelle svarprosenten er sannsynligvis enda høyere, fordi det ble distribuert noe flere skjema enn antall lærere i målgruppas størrelse.

Det ble åpnet for å gi egne skriftlige kommentarer til temaene som omhandles. Svært mange har benyttet seg av denne muligheten. De skriftlige kommentarene utgjør en viktig validering av undersøkelsen. I kapittel 3 gir vi en sammenfatning av resultatene fra spørreundersøkelsen.

Trinn 2: Fordypning

Med bakgrunn i resultatene fra trinn 1 ble det foretatt en kvalitativ fordypningsstudie på utvalgte områder. Tilnærmingen her var gruppesamtaler med sammensatte grupper av personale som er involvert i opplæring av barn og unge fra språklige minoriteter, foreldre og minoritetsspråklige elever fra forskjellige skoler.

Trondheim kommune

5.1 RESULTATER FRA UNDERSØKELSEN

Spørsmålene i spørreskjemaundersøkelsen (16) hadde faste svaralternativer basert på grad av fornøydhet. (Svært fornøyd, fornøyd, mindre fornøyd og svært lite fornøyd). I tillegg hadde informantene anledning til å gi utfyllende kommentarer til spørsmålene i fri tekst.

Nedenfor presenteres resultatene fra spørreundersøkelsen, dels i form av tabeller som viser svarfordelingen på de strukturerte spørsmålene og dels i form av sammenfatninger av informantenes egne kommentarer. Temaene relaterer seg til punktene I Bystyrets vedtak.

5.1.1 Koordinering, veiledning og informasjon

Tabell 1. Veiledning, koordinering og informasjonsrutinene

Område	Svært F.	%	Fornøyd	%	Mindre F.	%	Lite F.	%	Vet ikke	%	Antall
Veiledning	5	3	60	36,4	19	11,5	17	10,3	64	38,7	165
Koordinering	7	4,2	50	29,9	28	16,8	12	7,2	68	41,9	165
Informasjon	7	4,2	56	33,7	28	16,9	17	10,2	58	34,9	166

Vel 40% av alle svarer ”fornøyd”/”svært fornøyd” på dette spørsmålet, men vi finner at en like stor andel har krysset av for ”vet ikke”. Hvis vi holder ”vet ikke” gruppen utenfor, blir andelen som er ”fornøyd/svært fornøyd” betydelig større. (ca 60 %)

De neste to spørsmålene gjelder relasjonen mellom henholdsvis mottaksskole og hjemmeskole. Her ser vi både på koordinering og informasjonsrutiner.

Tabell 1 viser hvordan informantene fordeler seg på de ulike svaralternativene. Svarfordelingen i de to tabellene er ganske lik.

Vi ser for det første at henholdsvis 34,1% og 37,9% av informantene har krysset av for de to svarkategoriene ”svært fornøyd”/”fornøyd”. Videre finner vi at andel informanter som har krysset ”vet ikke”, er store i begge tilfeller - henholdsvis 41,9% og 34,9. Det kan være uttrykk for at det temaet spørsmålet omhandler, er ukjent eller opplevd som ikke eksisterende. Hvis vi også her ser bort fra dem som svarer ”vet ikke” og fokuserer på dem som uttrykker grad av tilfredshet, endrer bildet seg igjen i positiv retning.

I kommentarene er det mange som nevner behovet for mer systematikk og rutiner når det gjelder overføringen fra mottaksskole til hjemmeskole. Erfaringene synes å variere betydelige fra skole til skole. Kommunikasjonen mellom mottaksskole og hjemmeskole kan også bli bedre - begge veier. Men også på dette området er det variasjoner skolene i mellom.

Det er en gjenganger i kommentarene at hjemmeskolene fremhever mangel på informasjon ved overføring av elever som et problem. Kontaktlærere ved flere hjemmeskoler hevder til og med at informasjon/kontakt med mottaksskolen har vært ”helt fraværende”. Dette kan handle om at prosessen ved vurdering av plassering av elever ved hjemmeskolen kommer for sent i gang. På den andre siden hevdes det også fra mottaksskoler at det kan være et problem noen ganger den andre veien.

Kommentar fra Rådmannen

Koordinering og personalansvar for tospråklige lærere er knyttet til de tre mottaksskolene på barnetrinnet, mens veiledning for tospråklig opplæring er knyttet til mottaksskolene både på barne- og ungdomstrinnet. Veiledning for tospråklig opplæring ble i oppstarten brukt for å veilede morsmålslærerne. Veiledning er nå utvidet til å gi støtte og veiledning til hjemmeskolene i forhold til organisering og gjennomføring av den

Trondheim kommune

tospråklige opplæringen. De har ansvar for å utvikle et inkluderende skolemiljø og fremme de tospråklige elevenes lærings- og utviklingsmuligheter. De skal bidra til å styrke samarbeidet mellom tospråklige lærere og elevenes øvrige lærere og støtte de tospråklige lærerne i utformingen av den tospråklige lærerrollen, ikke minst i samarbeidet mellom skole og hjem. Bidraget veilederne gir til utviklingen på det feltet, spesielt når det gjelder hjemmeskolene, er meget viktig og i den fase vurderes som uerstattelig.

På grunn av den viktige rollen som veiledning og veilederne har, mener Rådmannen at veiledningen bør bli styrket allerede fra høsten 2005.

Rådmannen vil understreke at koordinering, veiledning og informasjon har forbedret seg vesentlig siste skoleår.

5.1.2 Pedagogisk og psykososialt opplegg rundt eleven og elevens utbytte

Tabell 2. Opplæringen tilpasset eleven og elevens faglig og sosiale utbytte.

Område	Svært F.	%	Fornøyd	%	Mindre F.	%	Lite F.	%	Vet ikke		Antall
Tilpasset opplæring	9	5,4	85	50,6	34	20,2	10	6	30	17,9	168
Faglig utbytte	12	7,4	88	54	40	24,5	11	6,7	12	7,4	163
Sosiale utbytte	17	10,4	109	66,5	21	12,8	8	4,9	9	5,5	164

Her var vi spesielt opptatt av lærernes vurderinger av det pedagogiske opplegget rundt elevene. Dette ble først kartlagt gjennom et spørsmål om tilpasning av opplæringen etter elevenes forutsetninger. I tillegg ba vi læreren med egne ord om å utdype sin rolle når det gjelder elevens psykososiale miljø/trivsel med fokus på samhandling/rolleavklaring/ansvar. Vi ba om eksempler på tiltak som kan forbedre elevens skolehverdag, når det gjelder trivsel.

56% av respondentene er "fornøyd/svært fornøyd" med tilpasningen av opplæringen til minoritetsspråklige elever. Flere har i sine kommentarer fokus på behovet for individuell tilrettelegging på grunn av svært ulike utgangspunkt/bakgrunn, både når det gjelder faglig nivå og språkferdigheter. Når 17,9 % svarer "vet ikke", kan dette reflektere at undersøkelsen har gått til både kontaktlærere og 2-språklige lærere og at enkelte spørsmål ikke er like relevante for begge gruppene.

Kartleggingen omfatter også to spørsmål om elevens utbytte.

Hovedinntrykket er positivt når det gjelder sosialt utbytte der 76,9% svarer "svært fornøyd" /fornøyd". Bare 4,9 % er "svært lite fornøyd". Når det gjelder det faglige utbyttet er andelen "svært fornøyd"/"fornøyd" noe mindre (61,4%).

Når vi splitter opp svarene i forhold til hvilken faggruppe som svarer, opplever enkelte tospråklige lærere at deres innflytelse blir for liten, fordi de får for liten tid med hver enkelt elev på hjemmeskolene. Det kan også skyldes at samhandlingen rundt den enkelte elev er ulikt. Dette kommer fram andre steder i undersøkelsen – lite samhandling i de faglige spørsmål og tilrettelegging av elevtilbud – jobber hver for seg. Samtidig fremheves det også at det foregår mye bra samarbeid rundt det faglige opplegget og at det har skjedd en forbedring. Flere fremhever at tilgangen på undervisningsmaterieell til minoritetsspråklige elever kunne vært bedre, samtidig som det har skjedd en bedring.

Det er svært mange som har kommentarer som gjelder psykososialt miljø/trivsel (65%). Vi finner her forskjeller mellom skolene som det vil være svært interessant å gå nærmere inn på i neste fase av evalueringen. Dette gjelder for så vidt også det faglige utbyttet. Mange ser her en sammenheng.

Trondheim kommune

De minoritetsspråklige elevene representerer et bredt spekter; fra veltilpassede elever med stabil familie- og skolebakgrunn til det andre yterpunktet der elever og familier har bakgrunn med traumatiske opplevelser fra blant annet krigsopplevelser.

Hjemmeskolene møter mange varianter og utfordringer her, og mange kontaktlærere opplever å ha et stort ansvar fordi problemene til f. eks elever med krigstraumatisk bakgrunn ikke er avklart tidlig nok og derfor ikke kjent for lærerne.

Flere påpeker at elever overføres for tidlig til hjemmeskolen samtidig som ressurser oppleves som for lite tilgjengelige til å yte nok hjelp. På den andre siden gies det uttrykk for at opplæringen i mange tilfelle er godt tilpasset, og gir et godt utbytte.

Vi må likevel ikke underslå at mange beskriver en skolehverdag der de føler at elevene blir godt ivaretatt når det gjelder inkludering og trivsel. Flere nevner ”Trekantsamarbeid”, dvs samarbeid rundt eleven mellom kontaktlærer/norsk2lærer, tospråklig lærer og hjemmet og ”fadderordning” der to elever i elevens storgruppe (klasse) har et ansvar for at eleven blir godt mottatt i timen.

Andre tiltak som fremheves er å støtte og veilede eleven i samhandling med andre elever, finne mulige trygge medelever, hjelpe til å utvikle vennskap. Styrke elevens selvbylde og gi han/hun sosial status i gruppa/klassen.

Mange påpeker og fremhever at det er svært viktig at det er et godt tverretattlig samarbeid rundt eleven og familien for øvrig. Dette gjelder så vel i det daglige arbeidet som i overgangssituasjoner, men aller viktigst er i oppstartfasen av opplæringen, fordi da legges grunnlaget best for videre framgang/muligheter.

I overgangssituasjoner – både fra barnehage til grunnskole, fra mottaksskole til hjemmeskole og ved overgang til videregående skole er det områder som må settes inn i et organisatorisk system med klare ansvarsoppgaver.

Kommentar fra Rådmannen

Hvis de minoritetsspråklige elevene som har behov for det, skal få fullt utbytte av opplæringen da må de få tospråklig opplæring (særskilt norskopplæring og etter behov morsmålsopplæring). Forskning som er gjennomført her i landet viser at det eksisterer et prestasjonsgap mellom minoritetsspråklige og majoritetsspråklige elever på skolen (se Bakken 2003). Samtidig vet vi at tospråklig opplæring i minst 4 til 5 år med vel kvalifiserte lærere er et viktig tiltak for å forbedre elevenes muligheter til å gjøre skolekarriere (Comenius 1994, Thomas og Collier 2001).

Å mestre skolens mange krav er avhengig også av den sosiale side og sosialiseringprosessen de minoritetsspråklige elever går gjennom. Det i hvor stor grad minoritetsspråklige er integrert, betyr mye for å kunne lykkes i utdanning. En god integrering har betydning for identitetsutviklingen, for opplevelse av tilhørighet og trygghet og for den kognitive utviklingen.

For minoritetsspråklige elever er det særs viktig at opplæringen er tilpasset elevens forutsetninger (både faglig og sosialt). Det er sterke forbindelser og relasjoner imellom tilpasset opplæring og utbytte hos minoritetsspråklige. Her i Trondheim har vi en del skoler med mange minoritetsspråklige elever som på forskjellige prøver og undersøkelser viser frem gode resultater, i noen tilfelle bedre enn skoler med få minoritetsspråklige elever.

Rådmannen mener at disse resultater er gode. Samtidig mener Rådmannen at en del tiltak som er allerede igangsatt som økt deltakelse og gratis språkstimulering i barnehage, kompetanseutvikling hos en del lærere,

Trondheim kommune

sterkere involvering av Barne- og familietjenesten, å bedre samhandling mellom tjenestene, kan bidra til at de resultatene blir enda bedre.

4.3.3 Samarbeid med hjemmet

Tabell 3 Kontakt mellom foreldre og skolen, foreldrenes involvering i klassekontaktordning og FAU og samarbeid med minoritetsspråklige foreldre

Område	Svært F.	%	Fornøyd	%	Mindre F.	%	Lite F.	%	Vet ikke	%	Antall
Kontakt fofeldre- skole	15	9,1	81	49,1	42	25,5	7	4,2	20	12	165
Foreldres involvering	3	1,8	22	13,5	37	22,7	54	33,1	47	29	163
Foreldresamarbeid	14	8,6	74	45,4	45	27,6	10	6,1	18	11	163

Vi ser at et flertall (58,2%) av lærerne er ”svært fornøyd/fornøyd” med den løpende kontakten mellom skole og hjem. Få er ”svært lite fornøyd”, men 25,5 % har krysset av for ”mindre fornøyd” med kontakten. Det er god grunn for å se på hva årsaken til dette er og eventuelt se på hvilke muligheter det er for å bedre kontakten mellom hjemmet og skolen.

Når det gjelder foreldrenes involvering i klassekontaktordningen og FAU, er 15,3% er ”svært fornøyd/fornøyd” og 55,8% er ”mindre fornøyd/svært lite fornøyd”. Det er store utfordringer på dette området. Det er ikke overraskende. Språkproblemer nevnes som en viktig årsak. Det framgår at informasjonshefter oversatt til elevens morsmål har vært til god hjelp når det gjelder å involvere foreldrene mer enn før. Det hevdes også at mange foreldre er interesserte, selv om de ikke deltar i klassekontaktordning og lignende. Et vellykket tiltak som nevnes er at en norsk- og en minoritetsspråklig forelder samarbeider om vervet som klassekontakt på enkelte trinn.

I undersøkelsen ble det også stilt et spørsmål om samarbeidet mellom skole og foreldre. Svarene der er forholdsvis positive i og med at 54 prosent svarer ”svært fornøyd/fornøyd”. Det indikerer at manglede involvering i klassekontaktordningen ikke skyldes manglede vilje eller holdninger.

Kommentar fra Rådmannen

I Trondheimsskolen er det gjort ganske mye for å bedre samarbeidet mellom hjem og skole. I samarbeid med Tolketjenesten er laget 17 forskjellige informasjonsbrev, oversatt til 10 språk. Foreldreutvalget sentralt (FUG) har overtatt dette og har gjort ”brevene” tilgjengelig for hele landet. Småbarnsforeldre kan lese opplysninger om barnehage tilbudet i Trondheim på 10 språk.

Samarbeid med minoritetsspråklige foreldre kan bli styrket gjennom info-delen av introduksjonsprogrammet. ”Å bo og leve i Norge med små barn” og ”Skolen i Norge” vil bli gjennomført av Dalsenget mottaksbarnehage og mottaksskolene Ila, Kattem og Saupstad. Dette kan bidra til at minoritetsspråklige foreldre får enda bedre info om tilbudet og blir mer involvert både i barnehage og i skole.

5.1.4 Lærernes samarbeid om eleven

Tabell 4 Samarbeid med ulike lærergrupper

Trondheim kommune

Område	Svært F.	%	Fornøyd	%	Mindre F.	%	Lite F.	%	Vet ikke	%	Antall
Kontaktlærere	12	19,7	33	54,1	12	19,7	1	1,6	3	4,9	61
Norsk2lærere	20	14	83	57,6	15	10,5	6	5,6	19	13,3	143
Tospråklige lærere	5	4,1	44	36,4	34	28,1	14	11,6	24	19,8	121

Elevenes tilpasning, trivsel og utbytte er i stor grad betinget av samspill og samarbeid mellom aktørene rundt elevene, først og fremst de ulike lærergruppene. På denne bakgrunn ble disse bedt om å vurdere samarbeid med hverandre. Tabell viser hvordan samarbeidet med henholdsvis kontaktlærere, norsk2-lærere og to språklige lærere er. Vurderingen av de to første lærergruppene er nesten identisk, ved at henholdsvis 73,8% og 71,6% er ”svært fornøyd”/”fornøyd”. Det tilsvarende tall for de tospråklige er over 30 prosentpoeng lavere (40,5%).

Kommentar fra Rådmannen

Det daglige tospråklige arbeidet krever et godt samarbeid imellom kontaktlærer, norsk som andrespråk lærer og tospråklig lærer. Dette kales trekantsamarbeid. Resultatene fra undersøkelsen peker på et godt samarbeid imellom de tre partene. Kontaktlærere er mest og tospråklige lærere minst fornøyde med samarbeidet. Årsaken til at tospråklige lærere er minst fornøyde, kan være at de arbeider ved mange skoler og de må samarbeide med mange kontaktlærere. I tillegg til dette er mangel på tid. De reiser fra en skole rett etter en time og kommer til neste skole rett før timen begynner.

Rådmannen mener at denne arbeidssituasjon hos tospråklige lærere kan få en forbedring allerede fra høsten. Det dreier seg om en spesifisering og bedre ansvars- og arbeidsfordeling. I tillegg til de tre barneskolene, kan samarbeid, møteplikt og planlegging for de tospråklige lærerne bli mer knyttet til mottaksskolene på ungdomstrinnet eller til elevenes hjemmeskoler.

5.1.5 Faglig utvikling

Tabell 5 Fagutvikling/kompetanseutvikling når det gjelder arbeidet med minoritetsspråklige Elever

Område	Svært F.	%	Fornøyd	%	Mindre F.	%	Lite F.	%	Vet ikke	%	Antall
Kontaktlærer	13	16,4	16	16,5	25	25,7	25	25,7	18	18,5	97
norsk2lærer			4	28,5	2	14,3	6	42,8	2	14,3	14
Tospråkliglærer	6	17,1	18	51,4	6	17,1	4	11,4	1	2,8	35
Veileder	2	50					2	50			4
Rektor	2	33,3	4	66,6							6
Sum	23	14,6	42	26,9	33	21	37	23,7	21	13,5	156

Dette er et spørsmål der vi finner forskjeller i svarmønstret både mellom skoler og mellom faggrupper. Når vi ser tallene under ett er det om lag like mange som er ”fornøyd” som det er ”svært lite fornøyd”.

I kommentarene fremheves nettverksarbeid som et viktig tiltak til fagutvikling. Dette er ikke systematisert godt nok ved alle skoler. I kommentarene uttrykker en del at de er fornøyd med tilbud om kurstilbud/mulighet for etterutdanning, men ønsker at dette kan gjennomføres mer i arbeidstiden.

Kommentar fra Rådmannen

Der er flere tospråklige og norsk som andrespråk lærere som arbeider med utviklingen av tilbudet til minoritetsspråklige elevene. Dette skjer spesielt ved mottaksskolene og det skaper mulighet til effektiv utnyttelse av hver enkelt lærers kompetanse.

Dette skoleåret er det norsk-2 lærere ved Ila og Saupstad skole som tar etterutdanning i norsk som andrespråk (ca. 34 lærere). Samtidig det er 17 tospråklige som tar videreutdanning med sikte på å oppnå formell kompetanse for undervisning og tilsetning i skolen. I den gruppa er det 9 tospråklige lærere som

Trondheim kommune

benytter stipend for minoritetsspråklige lærere. Stipendordningen er et ledd i den nasjonale strategiplanen for språklige minoriteter, "Likeverdig utdanning i praksis."

Tospråklige lærere, som ikke har fått stipend fra Utdanningsdirektoratet, får dekket studieavgift og en liten støtte fra kommunen.

Dette året utlyser Utdanningsdirektoratet stipend til minoritetsspråklige lærere andre år på rad. Det er 22 tospråklige lærere som har søkt om stipend for neste skoleår og vil, stor sett, ta etterutdanningen ved HIST – avdeling for lærerutdanning for å skaffe seg formell lærerkompetanse.

Rådmannen mener at kompetanseutvikling og forbedringer er viktige for videre utvikling av dette området og vil gi støtte til både intern kompetanseheving og eksternt kompetanseutvikling.

5.2 RESULTATER FRA TRINN 2: FORDYPNINGSSTUDIET

Trinn 2 av undersøkelsen er en kvalitativ del, hvor vi innhentet informasjon fra utvalgte skoler, både i form av gruppeintervju og observasjon. Tre mottaksskoler (Kattem, Ila og Åsheim ungdomskole) og to hjemmeskoler (Flatåsen og Utleira) ble valgt ut.

Hensikten med denne kvalitative delen var å få bedre innsikt og kunnskap om de tema som er undersøkt i trinn 1. Vi ønsker både å undersøke om bildet som er tegnet "holder seg" og å utdype dette – der det er mulig.

5.2.1. Tidligere intervensjon/avdekking av somatisk og psykisk problematikk.

Tydligere rolleavklaring /ansvar

I trinn 1 pekes det på behovet for en tidligere avdekking av eventuelle hjelpebehov gjennom en grundigere involvering fra samarbeidende instanser som Flyktninghelseteamet, Barne- og familietjenesten og mottaksskolene. Elevers eventuelle behov for hjelp i skolehverdagen må være avdekket og tilrettelegt før overføring til hjemmeskolen.

På tre av skolen vi oppsøkte i trinn 2 etterlyses mer informasjon fra Flyktninghelsetjenesten, og uttrykker behov for at informasjonen kommer tidligere enn den gjør. Det hevdes at det kan ta lang tid, opp til flere måneder, før helsekort blir oversendt.

Ved en skole ser man behov for styrking av skolehelsetjenesten, samtidig som at helsesøster nevnes som nøkkelperson. En annen skole etterlyser bedre samarbeid med helsesøster.

En utfordring er situasjoner der overføringsprosessen blir for kort som følge av at foresatte ønsker tidligere overføring fra mottaksklasse til hjemmeskole enn lærerne med mottaksgruppa anbefaler - ut fra elevens forutsetning for å lykkes best mulig videre i integreringsprosessen.

Noen gir også uttrykk for at overføringsrutinene har blitt bedre og mer forutsigbart de siste år.

Ved alle skoler som vi besøkte, blir betydningen av samarbeid med Barne- og familietjenesten framhevet. Ved en del skoler hevdes det at de ikke får den hjelpen de har behov for fra BFT. Det sies at det er komplisert å nå fram, at det er lang ventetid, og at BFT mangler både kompetanse og ressurser. Ved to av

Trondheim kommune

skolene sier de at det er vanskelig å få sakkyndig tilråding, da BFT begrunner med at problemene til eleven "handler om språk". Ved én skole gir informanten uttrykk for at samarbeidet er bra, men denne skolen har selv en barnevernspedagog som bidrar svært aktivt i utrednings arbeidet.

En problematikk som nevnes er traumer etter tidligere opplevelser. Ikke bare hos det ene barnet, men hos foreldre/øvrige familie. Det kan være traumer som det kan ta tid å oppdage, og som foreldre ikke vil snakke om. Her etterlyses ansvar for hele familien.; et system med overordnet helhetlig ansvar savnes. I denne sammenheng er Kvalifiseringssentret en viktig samarbeidspartner spesielt i den første perioden etter at minoritetsspråklige er kommet til Trondheim.

I Trondheim kommune er det flere enheter som har oppgaver knyttet til integrering av minoritetsspråklige. Selv om den enkelte enhet utfører mye bra kvalitativt arbeid knyttet til minoritetsspråklige, tror vi det vil være mye å tjene på en mer forpliktende samordning og samhandling mellom de ulike enhetene.

Kommentar fra Rådmannen

Når det gjelder flere opplysninger og kjennskap til elever i en mottaksfase, vil Rådmannen understreke følgende: Det er både norske lærere med kompetanse i norsk som andrespråk og migrasjonspedagogikk og tospråklige lærere som benyttes i mottaket ved mottaksskolene. Sammen med en mottaksansvarlig person lager de mottaksteam som har ansvar for opplæring, men i tillegg er det er del viktige punkter som er i sentrum når det gjelder mottak:

- Elevens alder og skolebakgrunn
- Elevens sosiale bakgrunn (flyktning, krigsopplevelser, familiesituasjon)
- Kompetanse i skolen og hjelpeapparatet i nærmiljøet og kommunen som kan benyttes

Mottaksskolene har gode samarbeidsrelasjoner med INN- Kvalifiseringssentret og deres kontaktpersoner. I tillegg, med målet for å få bedre mer opplysninger om de gruppene som er under mottak, bosetting, og i opplæringen holdes møter etter behov, men minst to ganger per år.

Mottaksskolene har i tillegg utviklet samarbeid med Sentret for voksenopplæring. Noen elever fullfører ikke grunnskolen på grunn av alderen (aldersmessig over grunnskolenivået). Disse har mulighet til å benytte tilbudet som kommunen har ved Senter for voksenopplæring.

Det er mange elever som ikke har opplevd en krig eller ikke har taklet traumatiske opplevelser men har mange problemer når det gjelder læringsprosess, skole og skolegang. Mange, til tross for flyktning-, krig- eller traumatiske opplevelser, mestrer skolens og livets utfordringer.

For elevene som kommer fra krigsområder og med krigsopplevelser, har Trondheim kommune med eksterne medarbeidere utviklet tilbudet om "traume behandling".

Kompetansen knyttet til språklige minoriteter med behov for særskilt tilrettelagt opplæring må økes. Rådmannen mener at det kan bli etablert et nettverk, eller arbeidsgruppe hvor aktuelle aktører kan bli barnehager, skoler, Flyktninghelseteam, Kvalifiseringssentret og Barne og familietjenesten. Gjennom nettverket kan det utvikles observasjons- og kartleggingsmateriell, samt metoder knyttet til særskilt tilrettelagt opplæring av elever fra språklige minoriteter med behov for slik opplæring.

4.4.2 Rutiner for koordinering og informasjon i overføringssituasjoner

Spørreundersøkelsen og kommentarene vi fikk der, forteller at det er behov for bedre rutiner ved overgangssituasjoner; både fra mottaksklasse til hjemmeskole og ved andre typer overganger som fra barnehage til skole og når eleven skal begynne i videregående skole. Koordinering og mottaksmøte

Trondheim kommune

oppleves som fraværende ved enkelte skoler. Informasjonen oppleves som mangelfull begge veier – både fra mottaksskole til hjemmeskole og fra hjemmeskole til mottaksskole. Situasjoner der planprosessen blir for kort som følge av at foresatte ønsker overføring fra mottaksklasse til hjemmeskole tidligere enn forutsatt, byr på utfordringer.

Vårt inntrykk, etter å ha besøkt mottaksskoler og hjemmeskoler, er at overføringssituasjonene mellom barnehage - hjemmeskole, mottaksskole og hjemmeskole har etter hvert blitt mer systematisk og ryddig og bedre enn tidligere.

Vi erfarte videre at rådgivning og yrkesveiledning - i samband med overgang til videregående skole - er et satsingsområde ved noen mottaksskoler. Åsheim ungdomsskole deltar i et samarbeidsprosjekt med Trondheim kommune og Tiller videregående skole, hvor målet er å forberede overgangen fra ungdomsskole til videregående skole. Ved Åsheim skole har prosjektet allerede gitt gode resultater.

Innformante på skolene gir uttrykk for at flere opplysninger og kjennskap til elever i en mottaksfase, vil være til stor hjelp for å kunne tilrettelegge opplæringen bedre og legge forholdene bedre til rette i skolemiljøet (skolehverdagen).

Kommentar fra Rådmannen

Tidspunkter for overføring av elever fra en mottaksskole til hjemmeskolen er vanskelig å fastsette. Dette er ikke helt avklart når det gjelder elvens norskkunnskaper. For å vurdere kunnskaper og ferdigheter i norsk, må hver skole finne de beste løsningene.

Det skal bli utviklet materiell som skal hjelpe skolen med å vurdere når eleven er i stand til å gå over til vanlig opplæring. Materiellet er prøvd ut allerede og forventes igangsetting parallelt med den nye læreplan i norsk som andrespråk – høst 2006.

5.2.3 Tydeliggjøring av ansvarsforhold – vektlegge ”trekantsamarbeid”

Trekantsamarbeid innebærer systematisk samarbeid rundt eleven mellom kontaktlærer/norsk2lærer, tospråklig lærer og hjemmet. Her fungerer det bra ved noen skoler, mens andre skoler trenger oppfølging i forhold til dette. Der dette fungerer godt bør erfaringene spres.

I trinn 1 kom det fram at det var ulike oppfatninger av hvem som har ansvaret for samarbeidet mellom partene. I samtalene med ansatte ved skolene var det imidlertid ingen tvil om hvem som har hovedansvaret for samarbeidet. Det er kontaktlærer som har ansvaret for minoritetsspråklige elever - på lik linje med elever som har norskspråklig bakgrunn.

I de tilfeller dette er uklart, er det skolens ledelse som må bringe klarhet i slike forhold.

5.2.4 Bruk av tospråklig lærer som ressurs i elevens skolehverdag og i samarbeidet mellom skole og hjem - organisering

Av undersøkelsen trinn1 framgår det at tospråklige lærere er viktige som brobygger mellom ulike kulturer og språk til beste for elevenes utbytte – både faglig og sosialt.

Ved våre samtaler, både ved mottaksskolene og hjemmeskolene, kom det fram at det var begrensede ressurser til disposisjon. Med noe mer tilgang på ressurser ville virkeliggjøres mulighetene til å gi elevene et langt bedre opplæringstilbud. Ved at lærerne reiser fra enhet til enhet for å gjennomføre opplæringen, medgår det mye tid til reisen.

Trondheim kommune

Kommentar fra Rådmannen

Kommentarene angående bruk av tospråklige lærere i skolen ble gitt under punkt 5.1.1 og punkt 5.2.3. Her vil jeg kommentere det angående ressurser selv om dette ikke var del av undersøkelsen. Fra skoleåret 2001/2002 er det kommet ny Tilskudsordning og nye tildelingskriterier. Særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring påvirker kommunenes bruttoutgifter til undervisning. Statstilskuddet ikke dekker alle utgifter knyttet til denne undervisningen. I dette skoleåret har kommunen fått tilskudd av 259 kr/time, men i gjennomsnittet koster en time 420 kroner. I tillegg kommer en del kostnader som ikke er dekt med tilskuddsordningen, for eksempel utgifter for illiterate elever, transport av elever og kostnader for undervisning i morsmål som tilvalgsfag

5.2.5 Faglig utvikling

Nettverksarbeid på tvers av skoler og på tvers av fag sees som viktig når det gjelder fagutvikling, kom det fram under samtale ved mottaksskolene.

Trondheim kommune har jevnlig samlinger for morsmålslærere. På disse samlingene er det i tillegg til informasjon og samtaler faglige tema. Samlingene er svært viktig slik at lærerne får et faglig påfyll og et sosialt fellesskap

Enkelte mottaksskoler har imidlertid lagt forholdene til rette slik at flere lærere har fått anledning og mulighet til å gjennomføre studier innen område minoritetsspråklig opplæring med støtte fra enheten. Vedrørende tilbud på kurs og konferanser, er det i dag langt flere tilbud enn bare for noen år tilbake, som er rettet mot tospråklige lærere.

Kommentar fra Rådmannen

En del minoritetsspråklige arbeider som lærere uten å ha formell kompetanse. De mangler i varierende grad pedagogisk og/eller faglig utdanning til å tilfredstille tilsetningskravene. Noen av de minoritetsspråklige lærere trenger bare en kort videreutdanning for å få formell kompetanse, andre trenger en mer omfattende utdanning.

Trondheim kommune har gode kontakter med NAFO, og både leder og deres medarbeidere har i flere anledninger vært foreleserne for rektorene, tospråklige lærere, norsk som andrespråklærere og for personalet ved flere mottaksskoler. Ressurspersoner fra NAFO benyttes som veiledere ved de to FOKUSSKOLENE, Ila barneskole og Åsheim ungdomsskole. De to skolene betraktes som skoler som har funnet gode løsninger og oppnår gode resultater på disse områdene: organisering av opplæringen, helhet og sammenheng i opplæringen, bruk av lærerressurser, kontaktformer med de foresatte, elevene som ressurs i opplæringen og overgangen barnehagegrunnskolen, barnetrinnungdomstrinn og ungdomstrinn-videregående opplæring.

5.2.6 Materiell til bruk i opplæringen

Utvikling av materiell til bruk i opplæringen av minoritetsspråklige er en ressurskrevende oppgave. Selv om det begynner å bli større tilgang på materiell, så er det et også behov for å utvikle materiell til bruk i opplæringen. Lærere, ved flere av mottaksskolene, har kompetanse og interesse av å utvikle undervisningsopplegg som kan brukes i Trondheim kommune. Derfor fine er det også en del lærings- og "kartleggingsmateriell", som i dag brukes av enkelte mottaksskoler, til hjelp i vurderingen på hjemmeskolen.

Vår vurdering er at Trondheim kommune bør legge forholdene til rette for/avsetter ressurser til å utvikle

Trondheim kommune

godt undervisningsmaterieell som kan tas i bruk, etter behov, av alle skolene i Trondheim. Slikt materieell også kan benyttes av skoler i andre kommuner.

Kommentar fra Rådmannen

Nettverk av seks mottaksskoler har jobbet med rutiner for mottak av nye elever. En gruppe lærere ved Åsheim, Huseby og Rosenborg skole har utarbeidet Læreplan for tospråklige elever i ungdomsskolen. De tre skolene har søkt Utdanningsdirektoratet om midler til å lage lærebøker for tospråklig fagopplæring på ungdomstrinnet. De har fått midler for et forprosjekt, men dessverre prosjektet og prosjektmidler ble tildelt til et forlag - læremiddelprodusent.

Ved Ila, Kattem og Saupstad skole er lærerne i gang med å utarbeide lærebøker for nyankomne elever på mellomtrinnet. I et samarbeid har to skoler, Kattem barneskole og Åsheim ungdomsskole, startet et prosjekt som får støtte fra UDI. Målet er å lage læreplan, beskrive rutiner ved mottaket, igangsetting av opplæringen og lærebøker for elever som kommer til skolen uten noen eller mangelfull skolebakgrunn og betraktes som illiterate elever (analfabeter).

Læringssettret har utarbeidet materieell for kartlegging av leseferdighet i andre morsmål enn norsk og samisk, med lærerveiledninger for 2. og 3. trinn. Materieell foreligger på 5 språk og kan brukes alternativt i kombinasjon med kartleggingsmateriellet på norsk. Nye prøver som skal måle leseferdigheten på 4. og 5. trinn er allerede ferdig. Disse prøvene skal utarbeides på flere språk. Mottaksskolene Ila, Kattem og Saupstad deltok i denne prosessen og har fortsatt et godt samarbeid med produsenten.

5.2.7 Dilemmaer og prinsipper

Tospråklig opplæring og morsmålopplæring og integrering av minoritetsspråklige elever er utfordrende og krevende. Et stadig tema er om det er læreren som skal reise rundt til hjemmeskole eller om det er eleven som skal reise til et felles sted der det er flere elever som kan få undervisning samtidig. Ut fra et faglig ståsted - i en integreringsprosess - er det mange fordeler å kunne samle elever, slik at det gies opplæring i et fagmiljø. På den andre side er det viktig å ivareta elevens tilhørighet til nærmiljøet. Foresatte har som kjent en rettighet til å la sitt barn få all opplæring på sin hjemmeskole. I dette kan det oppstå interessenmotsetninger som det, i hvert enkelt tilfelle, må finnes løsninger på. De fleste lærerne vi har hatt kontakt, anbefaler å samle elevene, slik at flere kan få opplæring samtidig.

Trondheim kommune har mange enheter som arbeider med minoritetsspråklige. I tillegg til skoler og barnehager er også skolehelsetjenesten, flykninghelseteamet, kvalifiseringssentret, barn og familietjenestene samt helse og velferd tjenester. Kulturenheter er også viktig i denne sammenhengen. Kommunen har store utfordringer i å få alle disse enhetene til å samhandle og samordne tjenestene der det er hensiktsmessig for å kunne gi minoritetsspråklige best mulig tilbud og mulighet for integrering. Selv om det er vanskelig å skape gode arenaer for samordning og samhandling, vil det etter vår vurdering være svært avgjørende for å kunne utnytte ressursene på best mulig måte.

5.3 OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER

Utviklingstjenesten fastslår i sin oppsummering at Trondheim kommune har et skolemiljø med lærere og skoleledelse som er meget interessert og engasjert i oppgavene som er knyttet til opplæring av

Trondheim kommune

minoritetsspråklige. En slik undersøkelse vil ikke gi entydige svar, men kan gi indikasjoner på at det arbeidet som utføres i skolene og samhandlende enheter gir resultater.

De vurderer at opplæringen av minoritetsspråklige holder forholdsvis et høyt kvalitativt nivå. Med de ressursene som er tilgjengelig, kan Trondheim kommune gjøre ennå mer ved å satse på økt fagkompetanse, utvikle bedre pedagogisk undervisningsmaterieell som alle lærerne på området får tilgang til.

Rådmannen mener det er grunnlag for å si seg at opplæringstilbudet til minoritetsspråklige barn og unge i Trondheim er godt organisert og innholdet i tilbudet er i stor grad tilpasset elevenes forutsetninger. Læringsmiljø og skolens aktiviteter virker motiverende på minoritetsspråklige elever slik at opplæringen virker stimulerende for elevene og de trives på skolen.

Rådmannen foreslår å prioritere følgende tema som viktige satsingsområder fremover:

- 1. Lærere som jobber med minoritetsspråklige barn og unge har behov for kompetanseheving, etterutdanning og videreutdanning. Tospråklige lærere må bli bedre kvalifiserte og med godkjent lærerkompetanse.**
- 2. Skolene og lærerne må ha bedre tilgang til læremidler og hjelpemidler.**
- 3. Bedre samordning på tvers av enhetene for å bedre mulighetene for god integrering. Videreutvikle samhandlingen mellom Barne- og familietjenesten, Flyktningehelseteamet og Kvalifiseringssettret.**
- 4. Bedre koordinering ved overgang barnehage-skole, barneskole-ungdomsskole og grunnskolen-videregående opplæring.**

Disse områdene vil bli grepet tak i i økonomiplan, lederavtaler og aktuelle programmer.

Rådmannen i Trondheim, 02.05.2005

Jorid Midtlyng
kommunaldirektør

Hasan Ajnadzic
rådgiver

Vedlegg